

מרפסת עם נוף לים: עיצוב מחדש של תפיסת המרחב הציבורי בימי קורונה

תמר טאובר-פאזנר, נורית השמשוני-יפה*

תקציר. ההתמודדות עם נגיף הקורונה מאתגרת את קיומו הסוציו-פוליטי של המרחב הציבורי ומעלה שאלות על אופיו וגבולותיו. המחקר המתואר כאן מראה כי המגבלות המוטלות על ההתנהלות במרחב הציבורי והאיום על זמינותו מעצבים תפיסות של מרחב ושל גבולות קונקרטיים וסימבוליים בין פרטי לציבורי. באמצעות ניתוח מרחבים עירוניים בתל אביב-יפו אנו מראות שני עניינים מרכזיים: האחד, פעולתם של אנשים היא מעצבת מהותית של המרחב הציבורי. היא מעידה על נחיצותו, המתבטאת בצורך באינטראקציה עם מכרים זרים ובתחושות שייכות ושחרור. השני, השינויים בתפיסת המרחב מתבטאים בעיצובם של גבולות ומצביעים על אופיו הדינמי של המרחב הציבורי. חוף הים העירוני מגלם את התביעה המחודשת על המרחב הציבורי, הנתפס כמרחב לגאולה זמנית ולשחרור; המרפסת בבית המשותף היא טריטוריה פרטית המתגלה כמובלעת אנומלית, הפורצת אל המרחב הציבורי ומסגלת לעצמה את איכויותיו. שני המרחבים מלמדים על שינויים בתפיסת המרחב המתרחשים לנגד עינינו.

מילות מפתח: מרחב ציבורי, קורונה, שייכות, תל אביב, חוף ים, מרפסת

מבוא

ההתמודדות עם התפרצות נגיף הקורונה בעולם התבטאה בסגירת גבולות ובהגבלת התנועה. אף שהוכח כי מגבלות על חופש התנועה וריחוק פיזי מסייעים בצמצום היקפי ההדבקה ובבקרה על המגפה, יש להם כמובן משמעותות חברתיות-פוליטיות. היעדר תנועה חופשית וצמצום האפשרות למפגש עם אנשים, במיוחד בתקופות סגר, פוגעים בזמינותו של המרחב הציבורי. העניין טורד את מנוחתן של רבות, ואפשר לזהות רמזים לשינוי בתפיסות של מרחב ושל גבולות קונקרטיים וסימבוליים בין פרטי לציבורי. הערת מחקר זו עוסקת בשינויים בתפיסת המרחב הציבורי בימי קורונה בעיר תל אביב-יפו. המחקר מגלה ביטויים חדשים במרחב, הציבורי והפרטי, שמקורם באי-זמינותו של המרחב הציבורי. נראה שמובנו של המרחב הציבורי במקום מפגש נתבע מחדש, והאנונימיות המובנית לתוך האורבניות משנה את פניה לשייכות.

* ד"ר תמר טאובר-פאזנר, בית הספר לממשל וחברה, המכללה האקדמית תל אביב-יפו
ד"ר נורית השמשוני-יפה, בית הספר לממשל וחברה, המכללה האקדמית תל אביב-יפו

במרץ 2020, במסגרת המאבק בנגיף הקורונה – תקופה שנכנה כאן לשם הקיצור "ימי קורונה" – הוטלו על הציבור בישראל הגבלות. העיקריות שבהן התייחסו למרחבים ציבוריים. הערים, שבהן חיה כמחצית מאוכלוסיית העולם, נחשבות וזו להתפשטותן של מגפות, אף שיש בהן פוטנציאל קיימות. גודל האוכלוסייה, הצפיפות וההטרונגיות טוענים את העיר בזרות, בניכור ובכדידות, ו"המגעים החולפים והרגעיים בעיר הגדולה", כפי שתיאר אותם זימל (2004, עמ' 31), אינהרנטיים לעיר ובונים אותה. החיים האורבניים מפגישים מגוון אוכלוסיות החולקות מרחב בנוי וצפוף, והחיים הקולקטיביים מתאפשרים בעיר הודות למרחב הציבורי. כך מתבהרת נחיצותו של המרחב הציבורי כמוקד התרחשות חברתי ופוליטי וכמקום מפגש ראוי להיווצרותה של חברה אזרחית.

המרחב הציבורי המוכר היה מובן מאליו, אלא שבימי קורונה תפיסתו בציבור מתעצבת מחדש. בעטיין של מגבלות תנועה, המגבילות למשל יציאה מהבית עד למרחק של 100 מטרים בלבד, גברה תשומת הלב למרחבים ציבוריים מוכרים שנהגנו לחלוף לידם מבלי משים, והם זוכים עתה במבט חדש. שדרת העצים לא שינתה את מקומה, אך נעשתה למקום מפגש מועדף; פינה מוצלת וספסל נחבא בקרן רחוב התבססו כאתנחתא משהות ארוכה בבית; בתי הסעדה הציטו עלינו פיקניק לסעודה בשדרה הקרובה. עיצובו של המרחב הציבורי ניכר גם במחאות שפרצו בקיץ 2020. מעגל התנועה הופך ממרחב שסביבו נעים כלי רכב למוקד התכנסות ומחאה, והרה-ציבוריזציה של הגשרים במחאת הדגלים השחורים מסמנת מרחב מוכר בצבע אחר.¹ ההתנהלות תחת המגבלות מעוררת תשומת לב מחודשת ותובעת בחזרה משמעויות וחשיבות שמגבלות ימי הקורונה מאיימות עליהן. הרשויות עצמן יוזמות פעולות דוגמת סימון שבילי אופניים, שהן בבחינת אורבניזם טקטי – התאמה מהירה של המרחב לתושבים, המעידה על זיהוי השינוי בתפיסת המרחב הציבורי.

מרחב ציבורי מספק מסגרת אנליטית לבחינת החברתי והפוליטי. תחילתו בתכנון מרחבי ואדריכלי, אך הוא גם תולדה של פעולת הציבור והעשייה שלו. אנשים יוצרים אותו, מגדירים מהו ומה עושים בו. נקשרים בו מטענים ומשמעויות והוא מבטא חופש תנועה, חופש ביטוי וקשר למקום. הוא מקום מפגש, הוא מאפשר אינטראקציה חברתית ומימוש הפרט כחלק מקהילה, והוא מאפשר לתרגל חיים פוליטיים. מכאן עולה שמרחב ציבורי הוא מקום פיזי ורעיוני; הוא חיוני לפרטים ולחברה, והיעדרו, גם אם הוא חלקי או בגדר איום, אינו ממוסס את הצורך בו.

מתודולוגיה

כדי לבחון כיצד זמינותו החלקית של המרחב הציבורי והאיום על זמינותו מעצבים את תפיסת המרחב ואת הגבול בין פרטי לציבורי בחרנו שני מרחבים בעיר תל אביב-יפו: חוף הים העירוני, שהוא נקודת החיכוך של המרחב הציבורי האורבני עם הטבע, ומרפסת הבית המשותף, שהיא נקודת החיכוך של המרחב הפרטי עם המרחב הציבורי האורבני. כדי לבחון את משמעויות החוף כמרחב ציבורי בעיני הציבור ניתחנו את תגובות הציבור לאיסור על הביקור בחוף הים,

¹ הערת המחקר היא חלק ממחקר רחב יותר פרי עטן של המחברות, שמושאו המרחב הציבורי בעת קורונה.

כפי שהופיעו במהדורות החדשות בערוצים 11, 12 ו-13² ובאתרי החדשות *Ynet*, *N12* והארץ בין 19 במרץ (תאריך האיסור) ל-20 במאי (תאריך ביטולו). כדי לבחון את שימושי המרפסת ומשמעותה בימי קורונה ניתחנו שני סוגים של פוסטים בפייסבוק: פוסטים הקוראים לציאה מתוזמנת למרפסות ומשתפים בחוויות מאירועים כאלה, דוגמת שירה בערב פסח; ופוסטים המתעדים חוויות אישיות מהמרפסת, דוגמת ביקורי משפחה. כמהלך משלים נעזרנו בפוסטים כדי לערוך עשרה ראיונות עומק, במטרה להבין את השינויים בתפיסת המרפסת והמשמעות המוענקת להם. הממצאים עוגנו בניחוח סמיוטי. כפי שנראה מייד, המרחבים מבטאים את דרכו של הציבור לשמור ולהשיב לעצמו לא רק את הפיזיות של המרחב הציבורי אלא גם את מטעניו הרעיוניים, ובעיקר את תחושת השייכות המושגת דרכו – הציבוריות.

“פה זה הים? איפה הכחול זה המים, ומפה איפה מתחיל החול זה החול”

בתגובות הציבור למגבלות שהוטלו בימי הקורונה בלטו התגובות על האיסור ללכת לחוף הים, אתר מרכזי בתרבות הישראלית.³ החוף העירוני הוא מרחב ציבורי ייחודי, שטח טבעי שעיצבה העיר. הוא מסמל את קצה העיר, קצה המדינה, קצה היבשת, ומעבר לו מצוי עולם אחר. האקלים היס-תיכוני, עומס החום והלחות הפכו את חוף הים לנקודת מפלט מהעיר ובתוכה, גם בזמנים שאינם מאפשרים שהייה בשאר מרחביה הפתוחים. בימי סגרם והגבלות תנועה, היציאה החוצה מקבלת משנה משמעות. תקופת הקורונה הכבדה את משקלו של החוף שבעתיים, ונדרש מבט מחודש עליו.

החוף הוא קטגוריה אנומלית המתקיימת בעומס יתר של משמעויות פוטנציאליות (Fiske, 1997). ואכן, התגובות לסגירתו מסמנות אותו כמעוז נורמליזציה, כטריטוריה השייכת לכולם, כמרחב שנקשרות בו משמעויות של חופש, הנאה ובריאות. בימים כתיקונם החוף המוסדר-המשוחרר נמלא באנשים לבושים למחצה במרחק פסיעה מאנשים חנוטים בחליפות. החוף – בין היבשה לים, לא עיר ולא טבע – הוא הכלאה המטשטשת את הבינאריות טבע-תרבות. סמיכותו לעיר והמעבר המהיר מתרבות לטבע הופכים אותו לטבע נגיש, המצוי בהישג ידו של הציבור והמאפשר תחושת חופש שנעדרת ממרחבים אחרים.

תפיסת החוף כמרחב ציבורי מתגלית כנזילה ומשקפת משמעויות המקושרות לטבע, המשוחרר מבעלות והפתוח לכולם, כפי שניסח מבקר בחוף: “סגרו לנו את הים [...] צריך לשחרר את הים” (בלומנטל, 2020). מילותיו מהדהדות את תחושת הגזל של מה ש“שלנו” ואת הצורך להשיב את הסדר על כנו, “לשחרר את הים”. החוף נתפס כמרחב שאינו כבעלותו של איש, ולכן שייך לכולם. תחושת הבעלים ללא בעלות מקבלת לגיטימציה גם מהתנהלות הגופים הרשמיים, המעבירים ביניהם את האחריות לאכיפה: מהמשטרה לעירייה ובחזרה, ולבסוף “העירייה לא חילקה היום דוחות בים” (בלומנטל ואחרים, 2020). עיריית תל אביב-יפו הסתייגה מהאפשרות לאכוף את המגבלות בחוף, החריגה אותו וסימנה את סגירתו כגזרה יוצאת דופן; היא הכירה בכך שתושבי העיר תופסים את החוף כשלהם (שומפלי ולוקש, 2020).

² תודותינו לגב' יעל גלזמן מחדשות 12 ולגב' שירן אהרוני מחדשות 13.

³ כותרות פרקי הממצאים לקוחות ממערכונים של הגשש החיזור: “המצילים של ש”ס” ו”חסכו ואמצו”.

הסירוב "לסגור את הים" סימן שהעירייה קשובה להלך הרוח הציבורי, ושבמתח בין המדינה לציבור בסוגיה זו היא מזדהה עם הציבור.

החוף מציע שורת פעילויות אופייניות – משחק מטקות, שיוף, שחייה, משחק בחול – המאפשרות לא רק הנאה מהטבע עצמו אלא גם התקה של סגולותיו המרגיעות לפעילויות הנערכות בו דוגמת יוגה וצעידה לאורכו. בשונה מהטבע המרוחק מן העיר, החוף קרוב והגישה אליו אינה דורשת משאבים מיוחדים. במילותיה של צעירה שאיבדה את פרנסתה, "זה הדבר היחיד שעוד אפשר לעשות" (בלומנטל ואחרים, 2020). מי שהתעקשו לבקר בחוף בימי הסגר התייחסו גם למידותיו הבריאותיות: "נפש בריאה בגוף בריא בסכיבה בריאה זה צורך קיומי" (בלומנטל, 2020), "הים זו הבריאות שלנו, החוסן הנפשי והמפלט של כולנו" (קמר ושומפלבי, 2020). בחוף נקשרות יכולות תרפויטיות והוא נמצא בריא לגוף ולנפש, ועל כן הוא מצויף ביתר שאת את חוסר ההיגיון בהגבלות שנועדו לשמור על בריאות הציבור. תגובות נוספות חידרו את חוסר ההיגיון שבהגבלות וסימנו את החוף כמקום בטוח: "אין שום היגיון לאסור להגיע לים" (ראב"ד ובלומנטל, 2020), "אנחנו צריכים להיות במקומות הפתוחים ולא ברחובות ובמקומות צפופים" (רביד, 2020). ואכן, החוף נבדל ממרחבים סגורים ובנויים דוגמת אולם תיאטרון, המחייבים אסדרה יסודית שתכשיר אותם לשימוש בעת הנוכחית.

בימים כתיקונם, האסדרה בחוף מינימלית. בימי הריחוק הפיזי, מאפייניו (הא)מבניים הם דווקא יתרון, והוא מתגלה כמרחב ציבורי המספק אפשרות נגישה לבריחה-לכאורה מהמפוקח. השהות בחוף, לבד או בקבוצה, חושפת אותנו לשהים אחרים ומאפשרת לנו טווח של אינטראקציות שאינן מתנגשות עם ההנחיות ומאפשרות לספק מעט מהגעגוע לחברה. החוף ממוסס משהו מהמעט הראשוני של הריחוק החברתי, ובאופן פרדוקסלי, דווקא הטבע מותיר אותנו בקרבת הציוויליזציה. בימי הקורונה, האפשרות לשהות בחוף הים מדגישה את הנורמליזציה בעת שיבוש השגרה, כפי שעולה מדבריהם של מבקרים בחוף:

הבוקר בחוף [...] עשרות ישבו על מחצלות, אכלו, שמעו מוזיקה. משפחות וחבורות.
(בלומנטל ואחרים, 2020)

יש מחצלות, יש בירות, מה רע? נשב קצת בחוף, אחר כך נכנס למים, אחר כך ניסע לחומס אבו חסן. שישי נורמלי. (ראב"ד ובלומנטל, 2020)

היו צריכים לפתוח את החופים מזמן, הבאנו אבטיח ופירות ושתייה וג'חנן עם ביצה. בקיץ אני כל הזמן בים. [...] בחודשיים האחרונים התפלחתי לכאן קצת, כי אי אפשר בלי ים. [...] החוף מלא, ואני מרגישה טוב עם עצמי [...] הבאנו ענבים, סנדוויצ'ים, קנינו גלשן, חוורים לגמרי לחיים. (אייכנר, 2020)

לשהות בחוף הים ולפעילויות בו נלוות תחושות של שחרור והפקעה משגרת היומיום, ואלה קושרות אותו לחוויה לימינלית ששמורה במקורה למצבים חברתיים מסוימים. החוף התל-אביבי הוא מקום מפלט, טריטוריית חופש בעיר עצמה. היציאה אל החוף כמוה כביטוי משאלה להרחיק אל מחוז חופש, ומשמעותו הסימבולית של האיסור ללכת לים היא איסור על מימוש החופש והקיץ התל-אביבי. את התחושה הזאת ביטאו כמה מהמבקרים בחוף לאחר הסגר:

רצינו לנשום אוויר אחרי חודשיים בבית. (רביד, 2020)

חנקו אותנו כל כך הרבה זמן [...] די, תראה את הים. ישראלים אוהבים לחיות.

נחנקנו, אנחנו חנוקים, עכשיו רוצים כבר להשתחרר.

נולדנו לחופש, לא? (פלג, 2020)

כפי שראינו, התגובה הציבורית לניסיון "לסגור את הים" מקפלת בתוכה משמעויות שונות שפרטים מעניקים לחוף הים, ויש משמעויות המשותפות לציבור הרחב. חופה של תל אביב הוא מרחב המגלם את מצב הביניים שבו החברה שרויה. הוא מדומה לגאולה זמנית, המשיכה קורטוב של חופשת קיץ בנאלית ומשחררת לרגע ממגבלות הקורונה. הכמיהה להשתחרר, להתנער מהפיקוח, להיות בטבע, להשתייך, לקיים משהו מהמוכר – מתממשת בחופה של תל אביב. רעיונות אלו משרטטים מבט מחודש על חוף הים העירוני כמרחב ציבורי, אזור חיץ בין ההגבלות בחסות איום המגפה ובין התביעה לרה-ציבוריזציה של המרחב. החוף התל-אביבי מסמל את השחרור, את התחושה כי הוא אינו שייך לאיש ובה בעת שייך לכולם. הניסיון לסגור אותו אינו מתמצה באיסור לחוש את החול בכפות הרגליים; הניסיון לגזול את חוף הים כמרחב קונקרטי מתפרש כניסיון סימבולי לגזול את החופש, את מה ששלנו.

"תצא רגע לגזוּטרה של הבלקון של המרפסת"

לקראת סוף פברואר הוטל באיטליה סגר אזורי, פרקטיקה שנעשתה לחלק משגרת הקורונה. האיטלקים הסגורים בביתם, המנועים מלצאת החוצה או לפגוש אנשים, פרצו את גבולות המרחב הפרטי ופצחו בשירה ממרפסותיהם. בהמשך הגיעו מחיאות הכפיים המתוזמנות מן המרפסות בהוקרה לצוותים הרפואיים. היציאה החברתית אל המרפסת התפרסה בעולם ולבשה מגוון צורות, דוגמת שירה בציבור או הארה מאורגנת של מסכי הטלפונים הניידים. בשעת ערב אלפי מרפסות נראו לרגע כפודיומים מוארים מרחפים באוויר; אנשים זרים השתתפו באירוע חברתי מהמרחב הפרטי שלהם, חברו לרגע למשהו גדול מהם והפכו את המרפסת ל"מרחב ציבורי [...] מקום שאנו חולקים עם זרים" (Walzer, 1986, p. 470).

המרפסת התל-אביבית עברה גלגולים שונים, ונוכחותה ביצירות תרבות מוכרות מלמדת על מקומה בהיסטוריה של העיר. ביומיום היא משמשת מקום אחסון, פינת עישון או מקום מפלט, ומאפשרת קשר עם השכנים והרחוב. בימים כתיקונם היא הרחבת הבית, סיפון חיצוני המשקיף אל הרחוב, שותף חלקי לאווירת החוץ. היא יכולה לבודד אותנו מהבית, מהמוכרים לנו, ולחבר אותנו עם החוץ, עם מי שאנחנו לא דווקא מכירים. מאפייניה המבניים ממקמים אותה בין הפרטי לציבורי והופכים אותה לקטגוריה אנומלית. בימי סגר מתמעטים ערוצי התקשורת פנים אל פנים, ואירועי המרפסת נקשרים בשיפור מצב הרוח ובאינטראקציה מזדמנת. הקריאות לצאת אל המרפסות בשעה יעודה ולמחוא כפיים יחד הופיעו גם בתל אביב. אחריהן הגיעו הזמנות לליל סדר רב-מרפסתי ונולדו יוזמות ספונטניות. מורן כתבה בפוסט שהיא תלתה בשכונה הזמנות לשירה משותפת מהמרפסות, ואחר כך תיארה את שהתרחש: "היה גאולה!!!!!! שירה אדירה, מחיאות כפיים, נפנופי שלום ומעגל ריקודים [...]"

שאינן לה מילים".⁴ אלונה סיפרה בריאיון: "החוויה של ליל הסדר הייתה מאוד חזקה [...] עושים לחיים עם אנשים שאני לא יודעת איך הם נראים ומי הם ומה הם [...] ועכשיו הם רואים אותי ואני אותם – דרך המרפסת, זה יצר סוג של קהילה". ענת יצאה למרפסת לנגן "מה נשתנה" בכינור, ועוררה הצטרפות לשירה בצוותא במרחב הציבורי. בריאיון היא סיפרה:

לשתי המרפסות ממול הגיעו אנשים והסתכלו החוצה, והיו אנשים מהרחוב שהתכנסו [...] יצאנו למרפסת וממש שרנו ביחד, מהמרפסות מולנו השתתפו [...] לנגן למרחב ציבורי ריק בכינור, שזה כלי מאוד יהודי, זה הרגיש קצת עצוב [...] קשה לנתק את זה מהסיטואציה של סגר וליל הסדר ופסח.

אלון ועידן לא נכנעו לאווירה העגמומית בערב יום העצמאות: "היינו ממש מבואסים בערב יום העצמאות, שאין שומדבר, אז החלטנו לעשות קריוקי. שמנו לפטופ עם רמקול וכאילו קריוקי עם המרפסות ליד". היעדר האפשרות לחגוג את החגים כנהוג הוביל רבים לחגיגות משותפות בין המרפסות, כדי להשיב את רוח החג ועימה תחושות של קהילתיות ואחדות. מדברי המרואיינים וכותבי הפוסטים עולה שהמרפסת תפקדה כבמה מתווכת בין זרים ואפשרה אינטראקציה, השתתפות ותחושת שייכות.

ביומיום נודעת חשיבותו הרבה של המרחב הציבורי בהפגת בדידות, בעידוד ובאפשרות אינטראקציות שונות, בחלקן לא צפויות ולא מתוכננות. אי-זמינותו אינה מעלימה את הצורך בהם, והמרפסת נעשית אתר לגילויי אמפתיה, ולעיתים היא מחדדת את הרגישות לאחר ומאפשרת דרכים יצירתיות לעידוד ולגירוש הבדידות. תום ושותפותיה לדירה, למשל, סיפרו בריאיון שהן שימחו שכן שתלה בלונים במרפסת לכבוד יום הולדתו: "יצאנו למרפסת ושמנו לו שירים מהרמקול ועשינו לו שמח. כך הכרנו שכן חדש שלא הכרנו קודם [...] בגלל הסגר החלטנו לשמח אותו [...] היה נחמד כי רקדנו ושרנו ממרפסת למרפסת". גל ושותפיה סיפרו בריאיון שהם עודדו עוברי אורח: "הרקדנו אנשים בחג [...] כולם היו מאוד מדוכדכים מהמצב [...] שמנו מוזיקה [...] והם פשוט עצרו וזרמו איתנו [...] הייתה תקשורת דרך הריקודים [...] אנשים חיפשו [תקשורת]".

פתחים, טען זימל (Simmel, 1997), מגלמים אפשרות להפרדה ולחיבור. המרפסת, כך מתברר לנו, מאפשרת את שניהם. בעידן הריחוק הפיזי, שבו אנו נדרשים לשמור על אחרים ולהגן על עצמנו, המרפסת היא מובלעת בטוחה דיה של הפרטי במרחב הציבורי: יש בה הן את הגנה של הפרטי הן את יתרונות השהייה במרחב הציבורי. קריאותיה של אם המבשרת על שעת ארוחת הצהריים אי אז בשנות השישים התחלפו עתה בצעירים המבקרים את סביבהם ובילדים המבקרים את הוריהם, הממתינים להם במרפסת ביתם ממרחק בטוח. מירי, למשל, שיתפה בפייסבוק מחשבות על הבדידות של אימה ועל ביקורי המרפסת שנועדו להפיגה: "אני פותחת את השער, עוצרת באמצע השביל, ואימא שלי, עם ההליכון ולצידה המטפלת המסורה שלה יוצאות למרפסת, היא מנופפת לי לשלום, לפעמים מתיישבת ומדברת איתי שלוש דקות". יעל סיפרה בריאיון: "הייתה תקופה שהיינו בכיבוד, אז חברים באו לדבר איתנו מבעד למרפסת כי לא יכולנו לצאת מהבית".

המרפסת מאפשרת השתתפות ללא השתתפות, חברתיות ללא אינטימיות (Zacka, 2020). היא מבטאת מידה גבוהה של פרטיות ביחס למרחב ציבורי, ומידה גבוהה של חשיפה ביחס למרחב פרטי. היא מאפשרת לצפות באנשים החולפים בשדרה מבלי שיבחינו ב"מתמרפס", ולשמוע שיחות ברחוב מבלי להסגיר נוכחות. אין מדובר במרחב ציבורי במובנו הקלאסי, אך המרפסת מאפשרת לשוהים בה להביט אל המרחב הציבורי, להרגיש חלק ממנו ולהשתתף בו מרחוק – מגע ללא מגע. היא מסגלת לעצמה את מעלותיו, והשהות בה יכולה לפצות על תחושת בדידות, חוסר שייכות ודכרון. בימי הקורונה תפקידה כמרחב לתקשורת וליצירת קשרים מתמשכים מתחזק. הקריוקי של אלון ועידן הוליד קשר מתמשך עם השכנות, ואלון סיפר שבסגר פגש לראשונה שכנה מהמרפסת השכנה והוזמן אליה, "מה שלא היה קורה כנראה לולא הקורונה [...] הקשר הבין-מרפסתי". יעל סיפרה בריאיון על השהות המתארכת של נמרוד, בן-זוגה, במרפסת: "הוא ישב שם [...] וכשהוא לא היה שם אנשים שאלו לאן הוא נעלם [...] אין דייר ברחוב שלא מכיר את המרפסת או אותנו". על עצמה סיפרה שהעדיפה לשבת כך שלא יוכלו להבחין בה. היא תיארה קשרים שנוצרו:

אנחנו כל יום שם [במרפסת], התפתח קשר [...] הוא [עובד ברחוב מטעם העירייה] מכר ידידותי לכל דבר ועניין. זה נוצר לגמרי בעקבות הקורונה. [...] אישה מבוגרת [...] בסיבוב הקבוע [...] עוברת ונמרוד כל פעם שהוא נמצא שם היה משוחח איתה, והיום אם נראה אותה ברחוב אנחנו נגיד לה שלום כי כבר הכרנו. זה התחיל בתקופת הסגר. כי לפני זה בקושי, את יודעת... עם השאר ניהלנו כל מיני שיחות [...] אם הייתה לנו תקשורת עם חברים זה היה דרך המרפסת.

מחוויותיהם של המרואיינים וכותבי הפוסטים עולה שהמרפסת בימי קורונה היא מרחב פתוח המזמן מפגשים והשתתפות בפרקטיקות השמורות למרחבים ציבוריים. פעילות הנערכת במרחב הציבורי הופכת את אסופת האנשים הפרטיים שבמרפסת לציבור, ומאפייניה הפיזיים של המרפסת כמו סופגים לתוכם את איכויות המרחב הציבורי. המרפסת מתממשת כמרחב סימבולי הנמלא ברב-קוליות של פרטי וציבורי. היא משחררת מהמרחב הביתי, אך לא חושפת לסכנות המרחב הציבורי. היא בבעלותנו, משיבה לידי התושבים משהו ממשחק הכוחות בין הפרטי לציבורי. בימים של חוסר ודאות, דיכוי וצמצום, המרפסת מאפשרת קשר עם החוץ בתנאים מוגנים.

סיכום

חשיבותו הסוציו-פוליטית של המרחב הציבורי מתבטאת בעיצוב תפיסתו בציבור. חוף הים הוא הייצוג הסימבולי של אפשרות בת השגה לחופש ולשחרור. התנגדות הציבור לסגירתו הובילה את עיריית תל אביב-יפו להטמיע את העמדה הציבורית, והחוף נותר מרחב ציבורי פתוח – עניין שאינו מובן מאליו בימי קורונה. למרפסת, מרחב פרטי בהגדרתו, מעניק הציבור מאפיינים של מרחב ציבורי ומעצב אותה כמרחב לימינלי, בין לבין, צף, גם וגם. המחקר מראה כי פעולתם של האנשים היא מעצבת מהותית של המרחב הציבורי. היא מעידה על נחיצותו, המתבטאת בצורך באינטראקציה עם מכרים וזרים ובתחושות שייכות ושחרור. עוד מראה המחקר כי השינויים בתפיסת המרחב מתבטאים בעיצובם של גבולות ומצביעים על אופי

הדינמי של המרחב הציבורי. כך למשל הצורך במפגש עם זרים והרצון להשתייך, העומדים בלב ליבו של המרחב הציבורי, מוצאים באופן פרדוקסלי מענה דרך המרפסת הפרטית, המאפשרת תקשורת והשתתפות מוגנות במרחב הציבורי. בימי הקורונה תפקיד החוף לא השתנה אלא הודגש; ואילו במרפסת הוטמעו משמעויות חדשות המעצבות את הגבולות בין הפרטי לציבורי. אפשר להניח שתקופת הקורונה תזמן עיצוב מחדש גם של תפיסת המרחב הפרטי עצמו. המציאות משתנה לנגד עינינו ומאתגרת את תפיסות המרחב שאליהן הורגלנו, והציבור תובע את משמעויותיו של המרחב הציבורי בדרכים שונות. התפיסה המשתנה של המרחב, עיצוב הגבולות ושינוי היחסים בין המרחב הפרטי למרחב הציבורי הם בבחינת קוד פתוח לתרבות הפוליטית בישראל של קיץ 2020.

מקורות

- אייכנר, איתמר. (2020, 16 במאי). מסכות ושמירת מרחק גם בחופים: ההנחיות לפתיחה הרשמית של עונת הרחצה. *ynet*.
- בלומנטל, איתי. (2020, 24 באפריל). תיעוד: כך פעלה המשטרה נגד גולשים בים בת"א. *ynet*.
- בלומנטל, איתי, אחיה ראב"ד, רועי רובינשטיין ואדיר ינקו. (2020, 8 במאי). המונים בחופי ת"א. המשטרה: העירייה אחראית לאכיפה. העירייה: לא אנחנו. *ynet*.
- זימל, גיאורג. (2004). העיר הגדולה וחיי הנפש. בתוך גיאורג זימל, רוברט פארק ולואיס וירת, אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית (עמ' 23–40). רסלינג.
- פלג, בר. (2020, 15 במאי). אלפים ביקרו בחופי תל אביב חרף האיסור, הפקחים התמקרו ברוכבי אופניים. הארץ.
- קמר, אסף, ואטילה שומפלבי. (2020, 26 באפריל). גולשים זעמו על המשטרה: "הים הוא מפלט, האכיפה בררנית". *ynet*.
- ראב"ד, אחיה, ואיתי בלומנטל. (2020, 15 במאי). חמים על ההנחיות: רבבות בחופים. *ynet*.
- רביד, אור. (2020, 8 במאי). "חשבנו שכבר אפשר לבוא לים, ראינו מלא אנשים". *N12*.
- שומפלבי, אטילה, ואלכסנדרה לוקש (2020, 14 במאי). חולדאי: לא יכול למנוע מהמונים להגיע לחופים. *ynet*.
- Fiske, John. (1997). *Reading the popular*. Routledge.
- Simmel, Georg. (1997). Bridge and door. In Neil Leach (Ed.), *Rethinking architecture: A reader in cultural theory* (pp. 63–67). Routledge.
- Walzer, Michael. (1986). Pleasures and costs of urbanity. *Dissent*, 33, 470–475.
- Zacka, Bernardo. (2020). What's in a balcony? The in-between as public good. In Duncan Bell & Bernardo Zacka (Eds.), *Political Theory and Architecture* (pp. 81–102). Bloomsbury Academic.